

KLEIPIJPEN BETAALMIDDEL IN SLAVENHANDEL

Als kind graaft Miriam deeltjes van kleipijp op, pas nu ontdekt ze de pijnlijke waarheid hier achter

Als kind graaft Miriam Piña (72) deeltjes van de ene na de andere Goudse kleipijp op in haar tuin op Aruba. Pas tientallen jaren later ontdekt ze de pijnlijke waarheid achter de vondsten. Rechts: kleipijpen. © Frank de Roo / Museum Gouda

Als kind graaft Miriam Piña (72) deeltjes van de ene na de andere Goudse kleipijp op in haar tuin op Aruba. Pas tientallen jaren later ontdekt ze de pijnlijke waarheid achter de vondsten. De in Gouda gemaakte kleipijpen dienden als betaalmiddel in de trans-Atlantische slavenhandel.

Florine Nesselaar 11-06-23, 08:51 Laatste update: 11-06-23, 11:39

De Goudse pijpenhandel floreerde in de zeventiende en achttiende eeuw volop, de pijpen gingen de hele wereld over. Maar dat economische succes heeft een onbekende, duistere keerzijde.

In vrachtbrieven van schepen staat beschreven hoe aan de westkust van Afrika tot slaaf gemaakten werden gekocht voor kisten pijpen, weet Ingmar Reesing, conservator van Museum Gouda. De Goudse pijpenkoppen zijn nog steeds te vinden in de grond van landen duizenden kilometers verderop die verbonden waren met Nederland in de koloniale tijd.

Weinig mensen kennen het verhaal van de schaduwzijde van de Goudse pijpenhandel, vertelt Reesing. „In de zeventiende en achttiende eeuw was de stad Gouda de grootste producent en exporteur van kleipijpen. Dat zorgde voor heel veel werkgelegenheid, de pijpen gingen immers de hele wereld over.”

Kleipijpen, schelpen en stoffen

Historicus Ruud Stam deed onderzoek naar de Goudse sporen van het koloniale verleden. Wat blijkt? Kisten vol met Goudse pijpen werden ingeladen op schepen. Die voeren naar West-Afrika en daar werden tot slaaf gemaakte mensen gekocht voor stoffen, schelpen én Goudse kleipijpen, vertelt Reesing.

De conservator haalt het voorbeeld aan van een kapitein die in 1740 per schip naar het West-Afrikaanse land Benin voer. Aan boord zeven kisten met kleipijpen, schelpen en stoffen. Daarmee kocht de kapitein achttien mannen, vijf vrouwen en acht kinderen, vertelt hij. „Die pijpen hadden een Goudse herkomst en werden door zowel Nederlandse als Franse schepen en andere West-Europese landen naar Afrika vervoerd, voor de driehoekshandel tussen Europa, West-Afrika en Amerika.”

“De relatie tussen het slavernijverleden en de Goudse pijpen kende ik nog niet. Het is een pijnlijke geschiedenis”

Miriam Piña

De pijpen dienden niet alleen als betaalmiddel in die driehoekshandel, blijkt uit het onderzoek van Stam. „Ze werden ook samen met tabak uitgedeeld aan de tot slaaf gemaakten aan boord van de overvolle schepen. Om ze rustig te houden”, weet Reesing. „En op plantages. Dat waren de zogenoemde ‘slavenpijpen’: kortere pijpjes van een goedkopere kwaliteit. De dure, betere pijpen werden gebruikt voor de handel of als relatiegeschenk.”

'Er hoeft geen suiker over de geschiedenis heen'

Dat maar weinigen weten van de schaduwzijde van de Goudse kleipijp, is volgens Reesing omdat er überhaupt niet veel aandacht is voor de kleipijp. Gouda als kaas- en bierstad, ongetwijfeld bekend. Net als de Goudse stroopwafel. Het verhaal over het gigantische succes van de Goudse kleipijp en de rijkdom die dat voor sommige Gouwenaars met zich meebracht, is minder bekend. Het verhaal over de keerzijde van dat succes al helemaal.

Kunstenares Miriam Piña herinnert zich al te goed hoe zij als kind harde stukjes pijp vond bij het huis van haar ouders aan de kustlijn van Aruba. Piña wordt 72 jaar geleden geboren op Curaçao en heeft lange tijd geen idee dat haar opgravingen Goudse kleipijpjes zijn. „Heel vroeg in mijn tienerjaren was Gouda al onderdeel van mijn herinneringen, maar nooit bewust. Pas toen ik jaren later in Gouda een huis verbouwde en op dezelfde deeltjes stuitte, viel het kwartje. De relatie tussen het slavernijverleden en de Goudse pijpen kende ik nog niet. Het is een pijnlijke geschiedenis.”

Een kleipijp. © Museum Gouda

Een geschiedenis die Piña ook persoonlijk raakt. In haar familiehistorie komen zowel slavenhandelaren als tot slaaf gemaakte mensen voor, vertelt zij. „Met andere woorden: je beseft je dat je niet allemaal even 'schoon' bent. Er hoeft geen suiker over de geschiedenis heen.”

Nu, 150 jaar na de wettelijke afschaffing van de slavernij in Suriname en de Nederlandse Antillen, reageert de Goudse op de historisch beladen voorwerpen met een eigen kunstwerk dat op 1 juli wordt onthuld in Museum Gouda. Voor die datum is bewust gekozen, het is die dag Ketikoti. De dag waarop de afschaffing van de slavernij wordt herdacht en gevierd. De kunstenaar sprak als onderdeel van het maakproces met jongeren. Hun verhalen komen terug in haar werk en laten zien hoe dit beladen verleden hun eigen heden raakt. „Met het kunstwerk wil ik ook laten zien dat verleden heel belangrijk is en dat we de verhalen en de pijn van mensen van kleur niet mogen negeren.”

Ketikoti

Haar kunstwerk maakt deel uit van de tentoonstelling *De schaduwzijde van de Goudse pijp*, die op diezelfde dag wordt geopend. Kleipijpjes, een beschilderde tabakspot, een gevelbord met een zwarte man. Samen met het hedendaagse kunstwerk van Piña vertellen deze historische voorwerpen het verhaal van de stad Gouda als grootste producent en exporteur van kleipijpen.

Karikaturaal gevelbeeld, te zien in de tentoonstelling 'De schaduwzijde van de Goudse pijp'. © Museum Gouda

„En op het achttiende-eeuwse uithangbord van de bijbehorende tabakswinkel De Moriaan aan de Westhaven prijkte een zwarte man met een Goudse pijp. Dat werd ingezet als reclamemiddel. Nu is dat niets meer dan een racistisch beeld van een zwart mens. De tabak die bij De Moriaan werd verkocht, werd onder andere door tot slaaf gemaakten verbouwd op overzeese plantages. Ook daar is weer een link met het slavernijverleden.”

Met Ketikoti is toegang tot Museum Gouda gratis. De tentoonstelling, die speciaal voor het herdenkingsjaar slavernijverleden is ingericht, is daarna nog te bezoeken tot en met 31 oktober dit jaar.

REPORTAGE KUNSTENARES MIRJAM PIÑA: 'HET IS EEN PIJNLIJKE GESCHIEDENIS'

Kleipijpen betaalmiddel in slavenhandel

Als kind graaft Miriam Piña (72) kleeltjes van de ene na de andere Goudse kleipijp op in haar tuin op Aruba. Pas tientallen jaren later ontdekt ze de pijnlijke waarheid achter de vondsten. De in Gouda gemaakte kleipijpen dienden als betaalmiddel in de trans-Atlantische slavenhandel.

Corine Nesselaa
De Goudse pijpenhandel floreerde in de zeventiende en achttiende eeuw volop, de pijpen gingen de hele wereld over. Maar dat economische succes heeft een minder onterzichte. In vrachtbrieven van hopen staat beschreven hoe in de westkust van Afrika tot slaaf gemaakten werden gekocht voor kisten pijpen, weet Ingmar Reesing, conservator van Museum Gouda. De Goudse pijpenkoppen zijn nog steeds te vinden in de grond van landen duizenden kilometers ver van de kust. Het is een

Familiehistorie komen z handelaren als tot slaaf g menschen voor, vertelt zij, woorden: je beseft je dat maal even 'schoon' bent geen sulker over de geschieden.

Nu, 150 jaar na de wet schaffing van de slavernij name en de Nederlands reageert de Goudse op d beladen voorwerpen me kunstwerk dat op 1 juli v huld in Museum Gouda tum is bewaard gekozen, Keri Koti. De dag waarop fng van de slavernij wo en gevierd. De kunstena onderdeel van het maak jongeren. Hun verhalen in haar werk en laten zie laden verleden hun eige raakt. „Met het kunstwe laten zien dat verleden h rijk is en dat we de verha pijn van mensen van kle gen negeren.”

Haar kunstwerk maak de tentoonstelling De sch

“Pas toen ik jaren later in Gouda een huis verbouwde viel het kwartje”
— Miriam Piña

van de Goudse pijp, die op dag wordt geopend. Klei beschilderde tabakspot, bord met een zwarte ma met het hedendaagse ku Piña vertellen deze histt werpen het verhaal van Gouda als grootste prod porteur van kleipijpen.

Stereotype
„Met Keri Koti in het vo zijn wij gaan kijken wat sporen van het koloniaa zijn”, vertelt Reesing. D

kleinijp en de rijkdom die dat voor | Miriam Piña: „Er